

TOPLUMSAL DEĞİŞME VE ANNELİK İLİŞKİSİ ÜZERİNE SOSYOLOJİK BİR ÇALIŞMA: KONYA ÖRNEĞİ

Ayşenur Akıncı

Mardin Artuklu Üniversitesi, mail: sosyologaysenursirin@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-4678-6179>

Nazife Gürhan

Mardin Artuklu Üniversitesi, mail: ngurhan71@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0001-7590-0095>

Article Types / Makale Türü: Research Article / Araştırma Makalesi

Received / Makale Geliş Tarihi: 04 Nisan 2024 **Accepted / Kabul Tarihi:** 27 Mayıs 2024

DOI: 10.26791/sarkiat.1465365

Bu çalışma Mardin Artuklu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı'nda 2023 yılında Doç. Dr. Nazife Gürhan danışmanlığında hazırlanmış olan "Anneliğin Dönüşümü: Değişen Annelik Deneyimleri Üzerine Bir Araştırma (Konya Örneği)" isimli Yüksek Lisans tezinin verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

toplumsal Değişme ve Annelik İlişkisi Üzerine Sosyolojik Bir Çalışma: Konya Örneği

Öz

Toplumun içinde bulunduğu dinamiklerle beraber bünyesinde meydana gelen farklılaşmalar toplumsal değişme ile açıklanmaktadır. Her toplumda görülmesi ile sosyolojide evrensel kabul edilebilecek bir kavram olarak toplumsal değişme; toplumun aile, din, eğitim, siyaset, ekonomi gibi bütün kurumlarını etkilediği gibi anneliği de etkisi altına almıştır. Bu durum toplumdaki topluma ve kuşaktan kuşağa annelik deneyimlerinde yaşanan farklılaşmalarda açığa çıkmaktadır. Bu bakımdan çalışmanın temel konusu, anneliğin kuşaklar arasında geçirdiği değişim ve dönüşüm ile Konya kentinde yaşayan kadınların annelik deneyimleridir. Kuşaklar arasında anneliğe ilişkin tutum ve algılar, annelik deneyimleri ve pratikleri üzerindeki farklılaşmalar çalışmanın ele aldığı diğer konulardır. Çalışmanın amacı Konya kentinde yaşayan kadınların annelik deneyimleri üzerinden annelik tecrübelerinde yaşanan değişim ve dönüşümü anlamlandırmaktır. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik desen kullanılmıştır. Çalışmanın veri toplama tekniği ise derinlemesine görüşmedir. Örneklemi ise Konya kentinde yaşayan 25-72 yaş arasında farklı kuşaklardan annelik deneyimine sahip 20 kadındır. Örneklem seçiminde amaçlı ve kartopu örneklem teknikleri bir arada kullanılmıştır. Çalışmada kadınların iş piyasasındaki görünürlüğünün artmasının, anneliğin tıbbileşmesinin, dijitalleşme ve risk toplumunun kuşaklar arasında annelik tecrübelerinin değişiminde önemli kırılma noktaları olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Annelik, Toplumsal Değişme, Tıbbileşme, Dijitalleşme, Risk Toplumu.

A Sociological Study on The Relationship Between Social Change and Motherhood: The Sample of Konya

Abstract

The differentiations that occur in society with its dynamics are explained by social change. Social change, which has a universal place in every society, has affected all institutions of society such as family, religion, education, politics and economy, as well as motherhood. This situation can be observed as differentiations in motherhood experiences from society to society and from generation to generation. In this respect, the main subject of this study is to reveal the change and transformation of motherhood across generations through the motherhood experiences of women living in Konya. Attitudes and perceptions towards motherhood across generations, differentiations in motherhood experiences and practices are other topics addressed in the study. The aim of the study is to capture the clues of the change and transformation in motherhood experiences through the motherhood experiences of women living in Konya. The in-depth interview technique, which is frequently used in qualitative research methods, was used as the data collection technique in the study. The sample consists of 20 women between the ages of 25-72 with motherhood experience from different generations living in the city of Konya. Purposive and snowball sampling techniques were used together in sample selection. In the study, the increasing visibility of women in the labor market, the medicalization of motherhood, digitalization and the impact of the risk society on motherhood are important breaking points in the change of motherhood experiences between generations.

Keywords: Motherhood, social change, medicalization, digitalization, risk society.

GİRİŞ

Annelik, insanlığın var olduğu günden beri yaşayan bir olgu olmasının yanı sıra doğumla birlikte bebeğin dünyaya gelmesiyle kadının kazandığı bir kimlik değeri olmaktadır. Annelik, çocuk sahibi olan kadınların bir deneyimidir. Bu yönüyle evrensel bir boyut kazanan annelik, coğrafya, zaman ve mekâna bakılmaksızın dünyaya çocuk getiren her kadının büründüğü bir kimliktir. Bir kadının anne olmasına karar vermesiyle veya anne olmasıyla başlayan annelik deneyiminin kadının yaşamında toplumsal rollerini değiştirmesiyle sonuçlanan önemli bir geçiş pratiği olduğu söylenebilir.

Annelik, çoğu zaman kadınların kişisel karar ve arzularını bünyesinde taşıyan bir gönüllülük süreci olarak tanımlanmasının yanı sıra annenin kadın olmasının beraberinde getirdiği cinsiyet ve toplumsal cinsiyet bağlamlarında da tanımlamalar yapılmaktadır (Aktaş-Özden, 2020, 96). Marshall (1999, 31) “Sosyoloji Sözlüğü”nde annelik kavramını, “anne olmanın pratik gerçekliklerini ve toplumsal önemini kapsayan bir terim” olarak tanımlamaktadır. Weldon (2001, 42) ise anneliği, kadın olmanın doğasında saklı olan ve ondan beslenen bir süreç olarak belirtmektedir. Anneliği “yaşam boyu devam eden, tam zamanlı çalışma gerektiren, ücretsiz bir meslek” olarak tanımlayan Smart’a (2003, 37) göre annelik doğal bir koşul değildir. O, anneliği, doğuştan gelen biyolojik cinsiyet farklılıklarının doğal bir çıktısı, heteroseksüel etkinliğin doğal bir sonucu ve bir içgüdü biçimi olarak adlandırır.

Miller (2010, 33-35), anneliğin kadın bedenine ait bir deneyim olması ve sosyo-kültürel bağlamda edinilen sorumluluk duygularıyla birlikte yeni doğan bebeğin ihtiyaçlarını giderebilmeyi içeren bir kavram olarak tanımlamaktadır. Anneliğin birçok kişi tarafından sadece biyolojik bir durum olarak görülmesi, kadınların yaşadıkları deneyimleri daha karmaşık hale getirmektedir. Miller’a (2010, 83) göre anneliğe dair kültürel politikaların ve bilme biçimlerinin herhangi bir incelemesi bile var olan çeşitliliği ortaya koyar. Bu bağlamda ona göre anne olma ve annelik deneyimleri buldukları etnisite, sosyal sınıf, yaş ve sosyo-kültürel konum gibi ögelere bağlıdır. Benzer şekilde Birns ve Hay’e (1988, 1) göre anne olma deneyimi kadının kişisel geçmişi, sağlık durumu, toplumda sahip olduğu konum gibi bireysel koşullardan etkilendiği gibi içinde bulunduğu toplumun sosyo-ekonomik durumundan da etkilenmektedir.

Badinter’in (2011) “Her kültüre, dönemine göre değişebilen ideal bir annelik modeli hakimdir. Bilerek ya da bilmeyerek bütün kadınlar bu modelden etkilenir. Onu olduğu gibi kabul edebilir ya da reddedebilirsiniz, ama son kertede kendinizi hep bu modele göre belirlersiniz” sözünden hareketle anneliğin her ne kadar bireysel yaşandığı düşünülse de toplumun dinamiklerinin bir yansıması olarak tecrübe edildiğini ifade etmek mümkündür (Aktaş-Özden, 2020, 97).

Annelik, sadece bireysel bir deneyim olmanın dışında sosyo-kültürel yapı ekseninde deneyimlenmektedir. Bu nedenle annelik bütün toplumlarda farklı ve değişen anlamlarla ifade edilmektedir. Böylece farklı annelik modellerinin ortaya çıktığı söylenebilir (Sarıtaş-Bozkurt, 2020, 40). Badinter’in (2011, 119) da ifade ettiği gibi; “geçmişe nazaran günümüzdeki annelik tam mesaili bir çalışma” demektir. Annelik, popüler kültürün yansımalarıyla toplumsal alanda meydana gelen değişimlerden etkilenerek dönüşüm yaşamaya devam etmektedir. Bu bakımdan anneliğin her geçen gün hem içeriği hem de görüntüsünün değişiyor olması annelik pratiklerinde de değişimlere neden olmaktadır (Burç, 2015, 3). Öyle ki bunu görebilmek için günümüzde anne olan kadınlar ve onların annelerinin anneliklerini gözlemek bile bize ipuçları verebilir. Nasıl bir çocuk yetiştirmek istiyorlar? Bunun için hangi yöntemleri kullandılar? Toplumun anne ile çocuktan beklentileri neler? gibi sorulara verilebilecek yanıtlarla bu anneliklere tanık olunabilmekte ve aralarında yaşanan değişim ve dönüşüm gözlemlenebilmektedir (Gürçayır Teke, 2014, 36).

Değişme, toplumun bütün kurumlarında yer alan toplumsal ilişkilerde ve yapılarda içinde bulunulan durumdan yeni ve bambaşka bir duruma geçişi ifade etmektedir. Toplumsal yapı; toplumu oluşturan bireyler, etnik gruplar, inanç toplulukları, toplumsal cinsiyet vb. arasında yer alan sistematik ilişkiler topluluğudur. Toplumsal değişme ise bu sistematik ilişkilerde yaşanan dönüşümü ifade etmede kullanılmaktadır (Sarıççek, 2018, 10). Toplumsal değişim, “belirli bir topluluğun sosyal organizasyonunun yapısını veya işleyişini kalıcı bir şekilde etkileyen ve tarihin gidişatını değiştiren herhangi bir değişim”dir. Toplumsal değişmeyi etkileyen faktörler ise; kültür, demografik ve fiziki çevrenin değişimi, küreselleşme, göç, teknolojik ve bilimsel gelişmeler, kitle iletişim teknolojilerindeki ilerlemeler olarak sayılabilmektedir. Bu faktörler zamana göre değişebilmekte ve yenileri de eklenebilmektedir (Gürhan, 2017, 562).

Toplumun tüm birimlerinde yaşanan değişim, aile kurumunu da etkisi altına almıştır. Ailenin geleneksel geniş aileden modern çekirdek aileye dönüşümü ile çekirdek ailenin temel aktörü olan annenin de bu değişimlerden etkilendiği görülmektedir. Bu bakımdan çalışmanın temel konusu, son yıllarda annelik pratiklerindeki değişim ve dönüşüme paralel olarak anneliğin kuşaklar arasında geçirdiği değişimi açığa çıkarmaktır. Kuşaklar arasında anneliğe ilişkin tutum ve algılar, annelik deneyimleri ve pratikleri üzerindeki farklılaşmalar çalışmanın ele aldığı diğer konulardır.

Çalışmanın amacı toplumsal, kültürel ve politik yapıların etkisiyle şekillenen annelik deneyiminin nasıl yeniden üretilip dönüştürüldüğünü anlamaya çalışmaktır. Ayrıca kuşaklar arasındaki annelik pratiklerine ilişkin farklılıkların, annelik aktarımında yaşanan değişim ve dönüşümlerin ve bu bağlamda farklılaşan annelik pratiklerine neden olan arka planın ortaya çıkarılması araştırmanın amaçları arasındadır.

Annelik üzerine yapılan çalışmalara baktığımızda literatürde feminist perspektiften yapılan çalışmalara rastlanmaktadır. Bu konudaki çalışmaların ana temaları ise anneliğin sosyal bir inşa olması (Chodorow, 2021; Erdoğan, 2008; Miller, 2010; Badinter, 2011; Sadıkoğlu, 2020), annelik ve toplumsal değişim ilişkisi (Ulanowsky, 2009; Işık, 2015; Tonay, 2019; Karaymirza, 2019; Aktaş, 2019; Kılıç, 2020; Aktaş ve Özden, 2020), popüler kültür ve annelik (Burç, 2015) ve toplumda kurgulanan ideal annelik söylemleridir (Meşe, 2014). Bu çalışma ise Konya kenti üzerinden toplumsal değişimin annelik üzerindeki etkisini açığa çıkararak literatüre katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

1. Yöntem

Çalışmada araştırma deseni olarak nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik desen kullanılmıştır. Fenomenolojik desende araştırmacı bir olgu hakkında bireylerin yaşadığı ortak tecrübeleri çözümlenmeye çalışır (Creswell-Creswell, 2018, 42). Benzer şekilde Yıldırım ve Şimşek (2016, 69), fenomenolojik desenin amacının gündelik hayatta karşımıza çıkan olay, deneyim ya da algı gibi yabancı olmadığımız veya anlamını tam olarak bilemediğimiz farklı olguları araştırma olduğunu belirtir. Çalışmada veri toplama tekniği olarak nitel araştırma yöntemlerinde sıkça kullanılan derinlemesine görüşme (yüz yüze mülakat) kullanılmıştır. Derinlemesine görüşmeler araştırmacının katılımcıyı yönlendirmeden sorular sorması, dinlemesi, ilgi göstermesi ve dinlenenleri kaydetmesi ile gerçekleşir (Neuman, 2022). Derinlemesine görüşmeler yarı yapılandırılmış soru formu aracılığıyla, katılımcıların rızaları alınarak gerçekleştirilmiş; sonrasında ise veriler bilgisayar ortamına aktarılarak deşifre edilmiştir. Araştırma bulguları tematik analiz yöntemiyle kategorize edilmiştir. Ayrıca çalışmada akademik etik ilkeleri gereğince katılımcıların kimlikleri gizli tutulmuştur.

Bu araştırmanın evrenini Konya'da yaşayan farklı dönemlerde annelik yapmış farklı kuşaklardan anneler oluşturmaktadır. Örneklemi ise Konya'da yaşayan farklı dönemlerde annelik yapmış farklı kuşaklardan ve mesleklerden 25-72 yaş aralığında 20 annedir. Bu annelerden 10 tanesi günümüz annelerini temsil ederken 10 anne de onların annelerinden oluşmakta ve geçmiş kuşak annelerini temsil etmektedir. Örneklem seçiminde amaçlı ve kartopu örneklem teknikleri bir arada kullanılmıştır. Araştırmada böyle bir örneklem seçim tekniğinin kullanılmasının nedeni de katılımcılara ulaşmada yaşanan zorluktur. Bilindiği gibi anneler, bir veya birden fazla çocuk sahibi olan kadınlardır. Bu bakımdan anneleri görüşme yapmak için yalnız ve müsaitken çalışmaya dahil etmek gerekirken anneliğin bir mesaisinin olmayışı işleri zorlaştırmaktadır. Bu nedenle annelerle görüşmeler oldukça zor şartlarda yerine getirilmiştir. Özellikle 0-6 yaş grubunda çocuğu olan annelerle görüşmeler çocukları uyuduğu vakitlere denk getirilerek ya da çocukların ihtiyaçları için defalarca ara verilerek yapılmıştır.

Anneleri kuşaklara göre kategorize etmek, annelik tecrübesinde yaşanan değişim ve dönüşümleri görmek açısından önemlidir. Çalışma kapsamında yaşadığımız toplumda birinci, ikinci ve üçüncü kuşak anneliklerin devam ettiği görülmektedir. Özellikle ülkenin doğusuna gidildikçe ya da ülke genelindeki köylere bakıldığında birinci kuşak anneliğin az da olsa devam ettiği ve ikinci kuşak anneliğin yaşandığı aileler görülebilmekte iken özellikle ülkenin batısında ve şehir merkezlerinde ikinci ve üçüncü kuşak annelik daha yaygındır. Araştırma belli sınırlılıklara sahiptir. Araştırmanın toplumumuzda yaşayan kadınların çoğunluğuna uygulanabilme imkânı olmadığı ve genel bir yargıya varılmasının mümkün olmayacağı gerekçesi ile bir kent odağında yapılması uygun görülmüştür. Bu bakımdan araştırma için İç Anadolu bölgesinde annelik ile ilgili çok fazla çalışma yapılmamış olması ve araştırmacının da kendi memleketi olduğu için katılımcılara ulaşmada kolaylık olması açısından Konya kenti tercih edilmiştir. **Çalışmanın yapılabilmesi için Mardin Artuklu Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu tarafından verilen 13.04.2022 tarihli ve 2022/4-3 sayılı kararı ile gerekli izin alınmıştır.**

Çalışmada görüşme soruları ikinci ve üçüncü kuşak annelere yöneltilmiş olup katılımcılara yöneltilen sorular aracılığı ile de birinci kuşak annelerle ilgili bilgilere ve yaşantılara yer verilmiştir. Yaşadıkları dönemselsel ve çevresel faktörlerin de etkisiyle yaptıkları anneliklerin günümüz annelerinden farklı ve aynı olan durumları ele alınarak her iki kuşak arasındaki değişim ve dönüşüm açığa çıkarılmaya çalışılmıştır. Araştırmada yer verilen üçüncü kuşak anneler ikinci kuşak annelerin kendi kızlarından oluşmaktadır. Bu bakımdan kuşaklar arasındaki değişimin daha net bir şekilde görülebileceği düşünülmektedir. Anne ve anneanneleri ile ilgili sorulara verilen cevaplar ışığında da birinci kuşak annelerle ilgili bilgiler edinilmiştir.

Annelik ve toplumsal değişme ilişkisi üzerine odaklanan bu çalışmada değişen annelik algısı ve değişen annelik pratikleri olmak üzere iki ana başlık öne çıkmıştır. Toplumsal değişme ile annelik tecrübesinde yaşanan kırılma noktaları ise kadınların iş piyasasındaki görünürlüğünün artması, anneliğin tıbbileşmesi, dijitalleşme ve risk toplumunun annelik üzerindeki etkisi olarak belirtilebilir.

2. Bulgular ve Tartışma

2.1. Değişen Annelik Algısı

Annelik, biyolojik açıdan sadece kadınların tecrübe ettiği; ancak toplumsal yönden sürekli değişen ve yeniden inşa edilen bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Zamana bağlı olarak toplumdan topluma ve bölgeden bölgeye de değişiklikler gösteren annelik algısı günümüz toplumlarında gelişen teknolojinin etkileriyle yeni bir değişime uğramıştır. Farklı kuşaklar üzerinden ele aldığımız annelik olgusunda kuşaklar değiştikçe kadınları anneliğe taşıyan süreçlerin de değişime uğradığı görülmektedir. Örneğin ilk kuşağın anneleri için doğum sıradan bir olay ve doğal hayatın bir parçası olarak görülürken kuşaklar ilerledikçe annelik doğal olmaktan çıkmakta artık isteğe bağlı ve tercih edilebilir bir duruma dönüşmektedir. Dolayısıyla ilk kuşak anneler için modern annelerin tecrübe ettiği gönüllü annelik veya gönüllü çocuksuzluk gibi bir durum söz konusu değildir.

Daha önce de belirtildiği gibi ilk kuşak annelerde kadının doğası gereği anne olduğu düşüncesinin hâkim olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu dönem annelerinde özcü/doğal annelik ideolojisinin yaygın olduğu söylenebilir. Bu ideolojiye göre anneliğin sabit ve evrensel bir doğası vardır ve bu da kadının biyolojik özelliklerine bağlıdır (Kılıç, 2020, 7). Aynı zamanda bebeğin bakımından da anne sorumludur. Kadının annelik pratikleri, yaşadığı toplumsal yapının içinden beslenirken karşılıklı olarak da o yapıyı besleyen bir gerçekliktir (Aktaş, 2019, 254). Özcü annelik ideolojisi kadının doğası gereği anne olduğunu ifade ederken kadınların evlendikten sonra çocuk sahibi olmalarını, kocalarının himayesine girdikten sonra onun soyunu devam ettirmesi olarak görmektedir. Çünkü toplumda kadına yönelik bu şekilde bir dayatma vardır. Evlenip kocasının çocuklarını dünyaya getirmesi gerektiği konusunda toplum kadını önceden hazırlamaktadır (Kılıç, 2020, 19). Bu durum katılımcıların ifadelerinde şöyle belirtilmiştir:

“Valla nasıl anne olduk bilemedik. O zamanlarda evlenirsin çocuğun olur anne olursun. Bu bir kural gibiydi. Biz de evlendik ve anne olduk. Beklenen bir süreci yaşadık aslında.” (A19, 57 yaşında, Emekli Fabrika Çalışanı)

“Evlendim ilk anneliğimi bir hevesle bekledik. Hemen olmasa niye çocuğu olmuyor bu gelinin diyeceklerdi. Kötü sözlerden de kurtarmış oldu beni.” (A8, 73 yaşında, Ev Hanımı)

“Ben evlendiğimde on altı yaşındaydım. O zamanlar küçük yaşta evlendirilirdik. Beni istemeye geldiklerinde oyun oynuyordum daha. Evlendik eşim askere gitti. Askerlik de iki sene falan sürüyordu. Geldikten sonra da biraz olmadı. Hatta çocuğu olmayacak mı göbeği mi düşmüş diye sardırıldılar. Doktor falan da yoktu öyle bizim zamanımızda. Eski yöntemlerle bir şeyler yapardık. Ama sonradan oldu. Yirmi yaşındayken anne oldum ben. Herkes çocuğu olmayacak gözüyle baktı ya ben çok üzülürdüm acaba anne olamayacak mıyım diye.” (A17, 61 yaşında, Ev Hanımı)

Görüldüğü gibi birinci ve ikinci kuşak annelerin çoğunluğu erken yaşta evlenmiş ve sağlık problemleri dışında hemen anne oldukları görülmüştür. Anneliğin mutlaka olması gereken bir durum olarak karşılandığını özellikle de evlendikten sonra hemen hamile kalamayan kadınlar çevre baskısına maruz kaldıklarını bu yüzden çocuk sahibi olmayı isteyerek erteleme şanslarının olmadığını dile getirmişlerdir. Sağlık problemi nedeniyle hemen çocuk sahibi olamayan katılımcılar ise çevre baskısı ve anne olamama üzerine yapılan olumsuz eleştiriler sonucunda kendilerini yetersiz ve eksik olarak hissetmişlerdir.

Benzer şekilde Özcan Elçi (2020, 174) “Anneliğin Toplumsal İnşası ve Anne Ol(a)mayan Kadınlar” adlı çalışmasında anneliğin bireysel bir arzu olmasının yanı sıra toplumsal ve kültürel bir zorunluluk olduğunu ifade etmektedir. Bu sayede kadınlar çevre baskısı ve damgalanma potansiyeli ile anne olmayı tercih etmektedir. Üçüncü kuşak annelerde ise bu durum değişmiştir. Günümüzde erken yaşta evliliklerin azalması ve doğum kontrol yöntemlerinin kullanımının da yaygınlaşması ile kadınlar daha ileri yaşlarda planlanabilir gebelikler yaşamaya başlamıştır. Dolayısıyla artık çevre baskısının da geri planda kaldığı söylenebilir. Günümüz annelerinden bazıları anne olmayı zamanladıklarını şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Evlendikten bir yıl sonra eşim de ben de çocuğumuz olmasını istedik. Bir süre çocuğumuz olmadı bu yüzden doktora gittik. Eşim baba olma konusunda, ben de anne olma konusunda ikimiz de istekliydik. Bu sayede tedavi

sürecine başladık biraz zorlu geçti bu süreç ama sonunda hamile kalabildim.” (A11, 29 yaşında, Hemşire)

“Anne olma sürecim çok zorlu değildi. Çok sistemliydim anne olmaya kendimi hazır hissettiğim bir dönemde ilk çocuğum doğdu.” (A5, 34 yaşında, Öğretmen)

“Ben evlendikten sonra sekiz-on ay kadar çocuk düşünmedim sonra dedim birbirimizi tanıdık gezeceğimiz kadar gezdik çocuk sahibi olalım. Sonra çok beklemedik hamile kaldım. ve ilk bebeğimizi kucağımıza aldık”. (A7, 50 yaşında, Diş Hekimi)

“Evlendiğimizde biraz vakit geçirelim dedik yaklaşık yedi ay sonra bebeğimizin olmasını istedik.” (A20, 30 yaşında, Çağrı Merkezi Operatörü)

Görüldüğü gibi yeni nesil anneler de diyebileceğimiz üçüncü kuşak anneler ilk kuşaklara göre eğitim seviyesi daha yüksek ve evlenme/anne olma yaşları da daha geçtir. Bu durum kuşaklar arasındaki değişimin en önemli nedeni olarak görülebilir. Benzer şekilde Zeybekoğlu Akbaş ve Dursun (2022, 120) da kadınların ileri/geç yaşta evlenme ve çocuk sahibi olma kararı almalarını, kadının değişen konumu ile özellikle eğitim ve istihdam süreçlerine büyük oranda katılmasının doğal bir sonucu olarak görmektedir. Artık annelik zorunlu bir süreçten ziyade isteğe bağlıdır. Hazır olup olmama durumuna bağlı olarak gönüllü annelik veya gönüllü çocuksuzluk durumu toplumda normalize edilmiştir. Dolayısıyla günümüz annelerinin bedenleri üzerinde geçmiş dönem annelerine göre daha çok söz sahibi oldukları söylenebilir.

3. Değişen Annelik Pratikleri: toplumsal Değişme ile Annelikte Yaşanan Kırılma Noktaları

Toplumun yaşadığı değişim süreçlerinin etkisi ile annelik pratiklerinde de çeşitli kırılmalar yaşanmıştır. Modernleşme, sanayileşme, kentleşme, kadınların emek piyasasındaki görünürlüğüne artması, iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, dijitalleşme ve tıbbileşme gibi gelişmeler annelik pratiklerinde kuşaklar arasında farklı tecrübeler yaşanmasında önemli kilit noktalar. Bu bağlamda yapılan görüşmelerde değişen annelik pratikleri dört ana temada değerlendirilmiştir. Öne çıkan başlıklar ise çalışan anne olmak, anneliğin tıbbileşmesi, dijitalleşmenin annelik pratiklerine etkisi ve risk toplumunda anne olmaktır.

3.1. Kadınların İş Piyasasındaki Görünürlüğüne Artması: Çalışan Anne Olmak

Geleneksel geniş aileden modern çekirdek aileye geçişle beraber annelik pratiklerinde de çeşitli kırılmalar yaşanmıştır. Bu kırılmalardan ilki “çalışan anne olmak” şeklinde ifade edilebilir. Türkiye’de 1950’lerden sonra gelişmesini hızlandıran sanayi ve kentleşme süreçleri toplumsalın tüm boyutlarında köklü değişikliklere sebep olmuştur. Bu dönemde kırdan kente göçlerin yaşanması tarım faaliyetlerinde yer alan kadınların sayısının azalmasına neden olmuştur. Kente göçlerle beraber kadınların çoğu ev hanımı statüsü taşımaktayken 1960’larda dünyada yaşanan gelişmelere paralel bir şekilde Türkiye’de de endüstriyel anlamda artan üretim ve oluşturulan yeni iş alanları kadınların çalışma hayatına girmelerine olanak sağlamıştır. Böylece kadınlar anne veya kadın olmanın dışında yeni bir kimlik kazanmışlardır. Ancak bu dönemde kadınlar hem çalışma alanına dahil olmakta hem de çocuklarına aile büyükleri eşliğinde bakarak kültürel geleneği devam ettirmektedirler (Bozkurt, 2019, 27-29). Katılımcılardan biri bu konuyu şöyle dile getirmiştir:

“Anne olunca birilerine muhtaç hale gelmeye başladım. İlk kızımı kayıncı ve elim köyde büyüttü. Okul çağına kadar onların yanında kaldı çoğu zaman. İkinci kızıma da bakıcı ayarlamıştık o gelip bakıyordu. Sonra da kreşe verdim. Şimdiki çalışan anneler gibi değildi bizim hayatımız. Tabi farklılıklardan en büyüğü de her özlediğinde görememek olurdu çünkü görüntülü arama falan yoktu. Onlar da köyü bırakıp yanıma gelemezlerdi.” (A14, 71 yaşında, Emekli Hemşire)

Kadınların eğitime erişiminin sağlanması onların iş piyasasına katılımının yolunu açmıştır. Geçmiş kuşak annelerin eğitime erişiminin günümüze oranla daha az olması ve toplumdaki ataerkil bakış açısının kadının eğitimi önündeki en büyük engellerden biri olması kadınların iş hayatındaki görünürlüğüne azaltmaktadır. Kadın hem eğitime erişimde hem de çalışma hayatında toplumsal baskıları çok derinden hissetmektedir. Bir katılımcı bu durumu şöyle belirtmektedir:

“Ben köyde okuyan tek kızdım. Onu da babamın desteğiyle başardım diyebilirim. Ben ortaokuldan sonra ebe okulu sınavına girmiştim kazanınca da babam tarla sattı beni okutmak için sağ olsun. Ama o yıllarda kız çocuk-

ları okutulmuyordu. Babama kızını sattın geldin diye çok yüklenmişler ama o dinlememiş kötü sözleri. Benim okumam için elinden geleni yaptı. Sonrasında mesleğimi çok severek yaptım ama toplum baskısı fazlaydı o dönemlerde. Çalışan anne olmak da zordu. Çalışan personel sayısı fazla olmadığından kurumlar az çalışanla çok iş yapmak zorunda kalıyordu. Bazen 48 saat nöbet tutardım çocuklarımı iki gün görmediğim olurdu.” (A4, 71 yaşında, Emekli Hemşire).

Çoğu zaman kadınlar iş hayatının aktörleri olurken geleneksel rollerinden kopmamaktadır. Çünkü toplumda özellikle anne olan kadın hem işe gitmeli hem çocuklarına bakmalı hem de ev işlerini yapmalı düşüncesi hakimdir (Bozkurt, 2019, 8). Benzer şekilde Hochschild ve Machung’un (1989) da belirttiği gibi ücretli bir işte çalışan kadınların birinci vardiyalarını iş yerinde tamamladıktan sonra evde yaptıkları ev işleri ve çocuk bakımları onların ikinci vardiyalarını oluşturmaktadır. Dolayısıyla çalışan annelerin yükünün ev hanımı olan annelere göre iki kat arttığı söylenebilir. Benzer şekilde bu durumun kendisini eksik ve yetersiz hissetmeye yol açtığını belirten bir katılımcının ifadesi şu şekildedir:

“Benim zamanımda anne olup evde çocuğuyla vakit geçiren anneler çocuklarıyla daha çok ilgileniyordu. Bu sebeple ben kendimi eksik gördüm hep. Ben de onlar için çalıştım ama yalnız kaldılar küçük yaşlarında. Benim komşularım akşam ben işten gelirken kapının önünde oturlardı ben onlara baka baka geçirdim. Hepsi sabah çocuğunu okula göndermiş evinin işini görmüş akşam yemeğini hazırlamış oturuyor. Ben daha eve gideceğim de yemek yapacağım.” (A19, 57 yaşında, Emekli Fabrika Çalışanı).

Toplumsal yapının dönüşümüyle birlikte kadınların kamusal alanda görünürlüğünün artması ve ailede gelir getiren bir üye olarak yer alması ailenin bazı görevlerinin diğer kurumlara aktarılmasına neden olmuştur (Bayer, 2013, 112). Kadının kamusal alanda yer almaya başlamasıyla geleneksellikten kopuşlar yaşanmaya başlandığını belirten Geçer ve Çelik (2017, 28), kadının çalışan konumda olmasının ailede özellikle ev içi rollerinin değişmesine ve bu rollerin eşler arasında paylaşılmasına yol açtığını, bu sayede annelerin ev işleri ve çocuk bakımı konusunda ya eşlerinden ya da aile dışından yardım almaya başladığını belirtmektedir.

Kimi zaman kadınlar eş ve anne olma görevini ya ikinci planda yaşamak zorunda kalmış ya da hem aile hem de iş hayatı rollerini bir arada yürütmek zorunda kalarak maddi ve manevi bir yükün altına girmişlerdir. Bu bakımdan çalışan kadınlardan bazıları ya çocuk sahibi olmayı ertelemiş ya da az sayıda çocuk sahibi olmayı tercih etmiştir (Yaşar Ekici, 2014, 221). Kendisi de çalışan bir anneye sahip olan bir katılımcı yaşadığı zorlukları ve çalışmama kararı almasının nedenlerini şu şekilde belirtmektedir:

“Mesela okula giderken ben hep kendim hazırlanırdım, önlüğümü kendim giyerdim, saçımı kendim tarardım. Ama komşumuzun kızı benim okul arkadaşım. Her sabah annesi kahvaltı yaptırır, saçlarını tarar, süsler ve okula getirirdi. O yıllarda fark edemezdim de sonradan dedim ki ben de ne rezil büyümüşüm keşke benim de annem çalışmasaydı da benimle ilgilenebilseydi demiştim. İçimde ukde kalmış çoğu şey. Şu an bebeğimle olabildiğince çok vakit geçirmeye çalışıyorum mesela. Çalışan bir anne olmak beni hep küçüklüğümde hissettiğim anne özlemine götürüyor. İşimin çocuğumdan önce gelmemesine dikkat edeceğim bir annelik yapmayı arzu ediyorum ki benim çocuğum benim hissettiklerimi hissetmesin. Hem çok hem kaliteli vakit geçirmek istesem de umarım o zamanları bulabilir ve çocuğuma anne sevgisine doyabileceği bir çocukluk yaşatırım.” (A20, 30 yaşında, Çağrı Merkezi Operatörü)

Anne olmak, çalışıyor ya da çalışmıyor olmaktan ziyade çocuk sahibi olmakla birlikte o çocuğa karşı görev ve sorumlulukların olduğunun bir göstergesidir. Anne olduktan sonra belli bir süre iş yaşamından uzak kalması ve sonrasında yeniden işe dönmesi kadınların iş verimini belirgin bir şekilde düşürmese de bebeğin bakımı için endişelenmek annenin yeni gündemini oluşturmaktadır. Dolayısıyla bazı anneler çalışırken çocuklarına haksızlık ettiği düşüncesiyle çocuğu hayatının merkezine alarak çocuk odaklı bir yaşam pratize etmektedir (Tonay, 2019, 33). Kimi katılımcılar bu endişeler neticesinde çalışma hayatına ara verdiklerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Bebek doğunca iş hayatın bile değişiyor, hatta işine bakışın bile anne olunca farklılaşıyor. İkiz bebeklerim olduktan sonra çalışmayı düşünmedim çünkü ben çalışırsam bebeklerime bir bakıcı ayarlamalıyım. Bu arada içimde hep endişe. Acaba nasıl ilgilenecek, ben yanlarında olamayacağım, bir de çalıştığım parayı bakıcıya vereceğim diye düşündüm. Her şeyden önce çocuklarımla bu zamanlarını göremeyecek olmak üzüyordu beni. Ben başkası için çalışacağım, başkası benim çocuğuma bakacak kendi çocuğumun ailemin hizmetini bırakıp başka hizmetler yapacağım o parayı da yine başkasına vereceğim. Bu duygular yüzünden işime ara verdim. Normalde bu kadar psikolojik yaklaşılmaz belki ama anne olmak benim için çok zor bir süreçti ve çocuklarımı kendim büyütme istedim.” (A11, 29 yaşında, Hemşire)

Timurturkan (2019, 75) da bu duruma gönderme yaparak kadınların annelik rolleri nedeniyle öncelikle ev içi yani özel alan ile sınırlı faaliyetlerle meşgul olduğunu belirtmekte; anneliğin sosyo-kültürel olarak yeniden üretilmesi ile toplumun annelerden çeşitli beklentiler içerisinde olduğunu ifade etmektedir. Bu beklentiler anne olmuş kadınların günlük pratiklerini, toplumdaki konumunu ve kamusal alanda yer alma(ma) biçimlerini de etkilemektedir.

3.2. Anneliğin Tıbbileşmesi

Anneliğin kırılma noktalarından ikincisi ise “anneliğin tıbbileşmesi”dir. Günümüzde annelik gibi doğal bir sürecin her alanının tıbbileştiği görülmektedir. Bu alandaki en önemli gelişmenin doğum kontrolündeki teknolojik gelişmeler olduğu söylenebilir. Bu durum kadınların istedikleri çocuklara sahip olabilmeleri anlamına gelmektedir. Genetik ve fetal gelişimle ilgili yeni teknolojiler, doğum kusurlarının tahmin edilmesine ve doğumsal anomalilerle doğacak bebeklerle sonuçlanacak gebeliklerin sonlandırılmasına da olanak sağlamaktadır (Birns-Hay, 1988, 2). Örneğin; görüntüleme (screening) teknolojisindeki gelişmeler normatif bir pratik haline gelerek, doğum öncesi tıbbi gözetimin rutin bir parçası haline almıştır. Bu teknolojik gelişim belirli hastalık ve bozuklukları “taşıma riski olan” kadınların ve henüz doğmamış bebeklerinin tespit edilmesini sağlamıştır. Aynı zamanda hamilelikle ilgili “otoriter bilgi” üretimine katkıda bulunmuştur (Miller, 2010, 92).

Modern hayat günümüzde hamilelik döneminde de kontrolde kalma talebi sunmaktadır. Bu sayede hamilelik boyunca kadınlar uzman kontrolünde izlenmektedir. Ancak son zamanlarda toplumun bazı kesimlerinde yaşanan “doğal” a dönme isteği sayesinde hamilelik döneminde yapılan tıbbi gözlem ve izleme süreci de sınırlanması gereken bir durum olarak görülmeye başlanmıştır. Aslında her ikisi çelişkili gibi dursa da bu durum, modern hayatın insanı doğasından ayırmasına karşılık doğala dönme isteği olarak adlandırılabilir. Geleneksel aile yapısında doğal bir süreç olarak görülen hamilelik ve sonunda gerçekleşen doğum genellikle ev ortamında ebeler yardımıyla yaşanırken günümüz modern ailelerde bu süreç değişikliğe uğramıştır. Bu sayede doğum hastane ortamında tıbbi uzmanlar eşliğinde gerçekleşmektedir. Doktor tarafından bilimsel olarak tahmin edilebilir risklerinin belirlenmesi ile doğumun nasıl bir yöntemle gerçekleşeceğine karar verilmektedir (Sadıkoğlu, 2020, 264-265).

Çalışma kapsamında görüşme yapılan annelerin belirttiğine göre genel olarak eskiden daha erken yaşta evlenilmekte, doğumlar evde gerçekleşmekte ve bu doğal bir şekilde karşılanmaktadır. Üstelik gebelik takibi diye bir durum da söz konusu değildir. Doğumla birlikte bebeğin cinsiyeti aileye sürpriz olurken günümüzde ise tam tersi bir anlayış hâkim olmaktadır. Kadın hamile olduğunu öğrendiği andan itibaren hatta gebelik istemiyle hamilelik öncesinde dahi bilgi almaya ve bedenini hazırlamaya başlamak için çeşitli danışmanlıklara başvurmaktadır. Bu bakımdan hamilelik ve doğum başlı başına tıbbi bir sürece dönüşmektedir. Anne adayları gebelik öncesi hazırlıklarından sonra gebelik sırasında doğum ve bebek bakımı ile ilgili bilgilenmek için danışmanlık almakta hatta artık hastanelerde “gebe okulu” adı altında çalışmalar yürütülmektedirler. Bu durum bazı katılımcılar tarafından şu şekilde ifade edilmiştir:

“Hamile olduğumu öğrendim ve hemen bir kadın doğum uzmanından randevu aldım. Hamileliğim boyunca da düzenli kontrollerimi yaptırдым. Bir de bebeği ultrasonda görmek beni mutlu ediyordu. Cinsiyetini öğrenmek sağlıklı olduğunu bilmek rahat bir gebelik geçirmemi sağladı. Hatta hastanedeki gebe okuluna katılmıştım. Orada doğum şekilleri hakkında bilgi alıyorduk ve doğuma hazırlık egzersizleri, annelik ve bebek bakımı provaları yapıyorduk.” (A3, 28 yaşında, Öğretmen).

“Hamile olduğumu öğrendiğim an kitaplar edindim çocuk bakımı hakkında işte çocuğun nasıl bir rutini olması gerektiğini. Ben doğum yapana kadar okudum onları, kısa kısa notlar aldım. Ben geleneksel bir anne olmak istemedim kesinlikle. Çevremde gördüğüm çocuk bakımıyla ilgili bazı şeyler uymuyordu bana. Bir yandan da sürekli internet üzerinden araştırmalar yaptım. Beslenmedir, uyku düzeni hangi saat aralıklarında olmalıdır bunların hepsini araştırdım açıkçası. Kesinlikle annem, kayınvalidem ya da çevremdeki büyükler şöyle yap dediklerinde buna da kesinlikle kulaklarımı tıkadım çünkü bana göre bu işin kitabını yazmış, okumuş, araştırmış insanlar vardı ve tamamen onları baz alarak büyüttüm çocuğumu.” (A18, 34 yaşında, Öğretmen).

Anneliğin tıbbileşmesi yeni mesleklerin de türemesine yol açmıştır. Böylelikle annelik adeta danışmanlık alınmadan yapılamayacak kadar tıbbi bir müdahale haline almış görünmektedir. Bu bakımdan annelik ile ilgili daha çok online hizmet veren, Konsepsiyon (gebelik öncesi) Danışmanlığı, Gebelik ve Annelik Danışmanlığı, Emzirme Danışmanlığı, Tuvalet Eğitimi Danışmanlığı, Uyku Danışmanlığı, Bebek Bakımı ve Psikolojisi Danışmanlığı, Ebeveyn Danışmanlığı, Bebek Beslenmesi Danışmanlığı gibi yeni meslekler türemiştir. Doktorların yanı sıra çeşitli alanlarda aldıkları eğitimlere dayanarak kendilerini danışman olarak tanıtan bu danışmanlar annelere online olarak çeşitli hizmetler sunmaktadır. Örneğin sosyal medyada “#baldananne”, “#tatlırüyalararkulübü”, “#uyubebeğim”, “#kundakuyku”, “#uykuzusu”, “#uyku meleği”, “#uykuperim”, “#uyku eğitmeni”, “#uyku dünyamız”, “#peritozuuyku”, “#nin-

niuyku”, “#uykusuzanne”, “#uyku bebeği” gibi daha pek çok blog sahibi, annelere bebeklerini desteksiz uykuya geçirebilecekleri yöntemleri paylaşmakta hatta isteyen annelere daha fazla destek olabilmek için belirli bir ücret karşılığında danışmanlık vermektedirler. Dolayısıyla eskiden var olmayan ama günümüzde anneler tarafından da yaygın olarak kullanılan yeni bir meslek alanı literatüre girmiş bulunmaktadır: “uyku danışmanlığı”. Bunun yanı sıra “masal terapisti” olarak adlandırılan ve masal anlatıcılığı eğitimi veren blogların da annelerin talepleri doğrultusunda her geçen gün sayılarının arttığı görülmektedir. Bu ve benzeri kullanıcılar kendi çocuklarına karşı tutum ve davranışlarını sosyal medya üzerinden sergileyerek göstermekte ve takipçi sayılarını her geçen gün artırmaktadırlar. Bir anlamda kendi ebeveynliklerini bir reklam aracı haline getirerek satışa sundukları da söylenebilir.

Bu çalışma ile benzer nitelikte olan ve Brezilya’da üç kuşak annelerle yapılan bir çalışmada büyükanneler ve büyük anneannelerin nesilleri son nesillerle karşılaştırılmış ve bunun sonucunda dünyada artan bir güvensizlik gözlemlendiği belirtilmiştir. Onlara göre günümüz ebeveynleri özellikle de anneler çocuk bakımında oldukça aktif rol oynamaktadır. Bugün genç kadınlar ve anneler, çocuk bakımı konusunda uzmanlaşmış kitap ve dergiler sayesinde annelik yapmaktadırlar. Ayrıca anneleri ilgilendiren çocuk bakımı uygulamalarında ve sağlık uygulamalarında önemli değişiklikler yaşanmaktadır. Bu değişikliklere bakıldığında Batı toplumunun içinden geçtiği tıbbileştirme hareketinin etkileri görülmektedir (Chaves - Bastos, 2013, 80).

3.3. Dijitalleşme ve Annelik İlişkisi: Annelik Bilgisine Erişimde Farklılaşma

Son yüzyılda teknoloji, tüm dünyayı kapsayan bir hızla birey ve toplumu etkisi altına almaktadır. Aileyi de etkileyen teknoloji ürünleri internet, telefon, televizyon, bilgisayar ve radyo olarak sıralanabilmektedir. Toplumu değiştirip dönüştüren teknoloji ve dijitalleşme aile yapısı ve aile ilişkilerini de sosyallikten bireyselliğe doğru sürükleyerek etkilemektedir (Yaşar Ekici, 2014, 218-221).

Çalışma kapsamında özellikle köyde yaşayan ilk kuşak annelerin yaşamlarında teknolojinin çok fazla yer edinmediğini söyleyebiliriz. Kendilerini üçüncü kuşak annelerle kıyaslayan ilk kuşak anneler bu durumu şu şekilde ifade etmiştir:

“Kitap, internet gibi erişebileceğimiz kaynak zaten yoktu. Köyde iletişim kurmak için mektup yazıyorduk askerdeyken eşime. Köyün bakkalında telefon vardı. Mektupları da o götürüp getirirdi. Babam arardı bakkaldan çağırırlardı babamla konuşmaya giderdim. İlk çocuğumun zamanında siyah beyaz televizyonlar vardı. Çizgi film yoktu. Sabah açılır akşam kapanırdı.” (A1, 58 yaşında, Ev Hanımı)

“Şimdi benim kızlarım internette öğreniyor ne güzel her şeyi biliyorlar. Biz körü körüne büyüttük çocukları. İlkokulu tam bitiremedim ben kitap da okuyamazdım. Okusam da kitap mı vardı çocuk nasıl yetiştirilir diye, varsa da biz bilmezdik. Televizyonu olanlar bakardı orda olurdu bir şeyler de o da ilk çocuklarımdayken yoktu. Genelde annemle büyüttüm ben çocuklarımı.” (A17, 61 yaşında, Ev Hanımı).

“Bizler görmedik ama benim gelinim de kızım da internette çok faydalanıyor. Onların internette bulunduğu bilgileri biz de büyüklerimizden öğrenirdik.” (A19, 57 yaşında, Emekli Fabrika Çalışanı).

Bilişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelerle birlikte sosyal medyanın kullanımı da yaygınlaşmıştır. Sosyal medyanın kullanım alanının genişlemesiyle, annelik pratikleri ve annelik deneyimlerinin paylaşılması kolaylaşmıştır. Kadınlar, annelik bilgisine erişimi kolaylaştırmak amacıyla dijital alanda faaliyet gösteren Instagram, Twitter ve Facebook gibi ağlarda anne blogları açarak paylaşımda bulunmaktadır. Kadınlara mükemmel ve saygıdeğer olmaları yönünde tavsiyeler veren anne blogları, üçüncü bir iktidar mekanizması olarak sosyal medyanın kadınlar üzerinde kurduğu baskıyı gözler önüne sermektedir. Bu yönüyle sosyal medyanın annelik ile ilgili bilgilerin ve söylemlerin yeniden inşa edildiği bir iktidar alanı ve aracı niteliği taşıdığı söylenebilir. Dolayısıyla annelik belirli iktidar alanlarının (siyaset- bilimsel bilgi- medya) kesişiminde oluşan söylemler, ideolojiler ve normlarla yeniden üretilmektedir (Ezgin Ağilli, 2017, 7).

Teknolojik gelişmeler, günümüz annelerine bir yol haritası niteliği taşımaktadır. Kadınlar anne olmaya karar vermelerinden itibaren ihtiyaç duydukları bilgiye erişim için kullandıkları teknolojiyi yeterince bilgi sahibi olduktan sonra dönemin kendileri gibi kaygılı olan annelerine yol göstermek amacıyla bir buluşma aracı olarak kullanmaktadırlar. Bu yönüyle yeni nesil anneler, dünyanın her yerinde ortak olan çocuk yetiştirme konusunda sosyalleşme sürecine girmişlerdir (Lecaj, 2019, 107). Günümüz anneleri bu çerçevede toplanıp annelik pratiklerinde birbirlerini olumlu/olumsuz etkilemektedirler. Katılımcılardan biri sosyal medyanın anneler üzerindeki etkisini şu şekilde belirtmiştir:

“Çoğu anne hamile kalır kalmaz cinsiyet partisi, baby shower partisi, şaşaalı mevlidler, doğum günleri, hamilelik fotoğraf çekimleri yaptırıyor. Neredeyse sosyal medya için çocuk sahibi olmuş dedirtecek şekilde hareket ediyorlar.” (A16, 30 yaşında, Öğretmen).

Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere sosyal medyada annelik bir gösteriye dönüşmüş durumdadır. Anneler çocuklarının ön planda olduğu çeşitli kutlamalarla dijital platformlarda anneliklerini sergilemeye çalışmaktadır. Modern dönem anneliğinin yaşadığı değişim anneler üzerinde farklı bir bakış açısı geliştirmeye sebep olmuş ve “ideal anne” kavramı ortaya çıkmıştır. Anne, artık sadece annelik yapmak yerine iyi anne olma yarışına da dahil olmaktadır. Bu yarışa kendisiyle birlikte babayı da dahil ederek iyi ebeveynlik yarışına dönüşen çocuk büyütme bir de sosyal medyada sergileyerek herkese göstermeye çalışmaktadırlar.

Debord’un (1996, 19) da belirttiği gibi gösteri toplumu, modern üretim süreçleriyle üretilen imaj ve bu imajlarla çarpıtılmış yanlış bir bilincin yeridir. Buradan hareketle sosyal medya üzerinden popüler anneliğin yeni temsilcileri de diyebileceğimiz paylaşımcılar (instamom/blogger anne/ popüler anne) beğenilme, takipçi kazanma, ünlü olma ve gelir elde etmek amacıyla yaptıkları paylaşımlarını bir tür gösteriye dönüştürmüş durumdadırlar. Benzer şekilde Yıldız (2023, 111), sosyal medyada anneliğin gösteri mantığıyla popüler bir tüketim unsuruna dönüştüğünü belirtmektedir. Ona göre sosyal medyada paylaşım yapan instamom da denilen anneler, annelik kimliğini geleneksel yapıdan kopararak dijital teknolojiyle iç içe olan yeni bir forma büründürmüştür.

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte özellikle sosyal medyada anneliğin sergilenmesi ile anne bloglarını takip eden anneler kendi anneliklerini sürekli sorgulamaktadır (Lecaj, 2019, 64). Annelerden beklenen mükemmel ve iyi anne olma miti çoğu annenin karşılayamadığı ve sonucunda da başarısızlık duygusuna kapıldıkları bir tuzağa dönüşmektedir. Özellikle sosyal medya ve reklamların ürettiği bu annelik mitleri yoğun annelik ideolojisine dayanmaktadır. Bu ebeveynlik modeli, çocukları masum ve paha biçilmez olarak tanımlamakta ve annelerin “çocuk merkezli, uzman rehberliğinde, duygusal olarak emici, emek yoğun ve mali açıdan pahalı olan çocuk yetiştirme yöntemlerini” kullanmaktan birincil derecede sorumlu olması gerektiğini varsaymaktadır. Dolayısıyla kadınlar geçmişe nazaran annelik rollerine çok fazla zaman ve enerji harcamaktadır. Sonuçta bu durumun ayrıcalıklı çocuklar, yorgun anneler ve kadınların statüsünde genel bir düşüşe yol açtığı söylenebilir (Brown, 2014).

Sharon Hays (1996), “The Cultural Contradictions of Motherhood” adlı çalışmasında, annelik ve anneliği çevreleyen fikirlerin tarihini incelemekte ve Kuzey Amerika’da hâkim olan ideolojinin yoğun annelik ideolojisi olduğunu belirtmektedir. Bu annelik görevinde anne, çocuğunun temel bakıcısıdır. Çocuk yetiştirme kutsal ve her çocuk biriciktir. Bu nedenle çocuk merkezli ve tam zamanlı bir annelik söz konusudur. Bu ideoloji ve mitler annelik konusunda kadınlara yüksek standartlar belirlemekte ve bunu karşılayamayan anneleri de yetersizlik hissiyle baş başa bırakmaktadır. Kadınlar bu yetersizlik hissiyle baş edebilmek için ideal annelik mitlerinin beklentilerine göre hareket etmekte ve daha fazla tüketerek daha iyi anne olacakları yanılgısına düşmektedir (Kılıç, 2020, 29). Oysa annelik her ailede farklı yaşanabilmesi beklenen bir süreçtir. Belli kalıplara koyulduğunda da mizacı farklı olan kişilerce aynı şekilde yaşanması da mümkün görünmemektedir.

Kısacası sosyal medya ve dijitalleşmenin artmasıyla birlikte mükemmel annelik imgeleri çoğalarak kadından beklentiler artmıştır. Kariyerinde başarılı, evinde becerikli, bakımlı, güzel ve ince bir bedene sahip olmanın yanı sıra; çocuğu ile yakından ilgilenen, kaliteli zaman geçiren, çocuğunun ihtiyaçlarında uzmanlaşmış, çocuğun fiziksel bakımı ile olduğu kadar entelektüel gelişimiyle de ilgilenen kadın, günümüzün ideal annesi olarak kabul edilmektedir. Bu annelik ideali, kadınları hem zorlamakta hem de çözmeleri gereken yeni meseleleri gündeme getirmektedir (Gülmez, 2021, 194).

3.4. Risk ve Annelik: Risk Toplumunda Anne Olmak

Günümüzde yaşanan ve tüm kurumları içine alan küresel gelişmeler bireyselleştirici ve parçalayıcı bir süreçtir. Bu süreçte oluşan “risk bilinci” kavramı, risk ve belirsizliklerle dolu dünyada bireylerin hayatta kalmaya çalışırken yaşadıkları yalnızlığı ifade etmek için kullanılmaktadır (Işık, 2015, 52). Bu bakımdan risk, bireyin olduğu her yerde vardır ve tehlike arz etmektedir. İnsanın yaşamını sürdürürken edindiği tüm rollerde karşısına çıkan bu risk faktörleri anneliği de etkilemiştir.

Risk kavramını modern toplumun tanımlayıcı özelliği olarak gören Beck (2011), modern toplumun risklerle dolu olduğunu belirtir. Benzer şekilde Furedi (2001), günümüzde toplum, sanki sürekli olarak bir veya birden fazla risk altındaymış gibi korkutulmakta, tehlikede olma duygusu topluma dayatılarak -sürekli- bir korku kültürü oluşturulmaktadır. Buradan hareketle annelik ve çocuk bakımı alanında vurgulanan riskler anneleri sürekli tetikte hissettirmekte ve kaygılandırmaktadır.

Annelik ve risk algısı birlikte ele alındığında hem anneyi hem çocuğu etkileyen risk faktörünün yaşanan çevreden ve dönemden bağımsız olmadığı görülmektedir. Kadının anne olma süreçleri; hamilelik ve doğum ile başlayan, çocuğun 0-2 yaş aralığını kapsayan güvenli bağlanma süreci, anne sütünün öneminin oldukça vurgulandığı dönemde çocuğun ek gıda ile tanışmasıyla başlayan organik beslenme serüveni, artan teknolojik gelişmelere rağmen çocu-

ğün sağlıklı gelişimi için kısıtlanması ve uygun içerik seçimi ya da annelik bilgisine erişimin uygun kanallardan edinilmesi, modernleşmenin bir getirisi olarak yaşanan kentleşmeyle beraber kent ortamının tekinsiz olması gibi durumlarda risk algısı anneliğin güvenlik zafiyeti vermeden yaşanması gereken bir süreç olduğunu göstermektedir. Böylece modern yaşamın yok ettiği dayanışma toplumunun yerine gelen mücadeleciler toplumu, anneleri de etkisi altına almaktadır (Güneş, 2019, 53). Günümüz annelerinin bu risklerle çocuklarını yetiştirdikleri göz önüne alındığında bir katılımcının şu ifadeleri konunun daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır:

“Annem ablamı ve beni daha rahat büyütmüş ve benim kadar kaygılanmamış. Anneannem ise çok büyük zorluklarla büyütmüş çocuklarını. Akşama kadar tarlada, bahçede, akşam ise ev işleri ile uğraşmış. Onların hayatını dinledikçe halime şükrediyorum. Neden annem ya da anneannemden daha çok kaygı duyduğuma gelince, sanırım buna etki eden şey son yıllarda artan çocuklarla ilgili olumsuz durumlar, çocuklara uygulanan şiddet ve taciz gibi vakaları görüp düşündükçe çok korkuyorum. Annelerimiz bizleri büyütürken böyle olaylar daha azdı sanırım. Ne de olsa biz sokakta oynayan çocuklardık ve ben ilerde tek başına çocuğumu dışarı çıkarabileceğimi sanmıyorum. Evden çıkarmadığımda da risk bitmiyor tabii bu sefer de ekran süresi ve içerik seçimi yapmam gerekiyor. Hatta yedirep içirdiğim şeylerde de eskiye göre daha titiz davranmam lazım.” (A16, 30 yaşında, Öğretmen).

Günümüz anneleri için risk barındıran önemli konulardan biri de güvenli bağlanma konusudur. Güvenli bağlanma, bebeklik ve erken çocukluk dönemi ruhsal gelişimiyle ilişkilidir. Bu bakımdan bağlanma ile ilgili çeşitli araştırmalar yapılmaktadır. Bağlanma bebeklik dönemiyle birlikte gelişimsel dönemlerin her birinde etkilidir. Yapılan araştırmalar bağlanmanın erken çocukluk, geç çocukluk, ergenlik ve erişkinlik dönemlerini de kapsadığını göstermektedir. Bağlanma kritik olarak adlandırılan dönemlerde gerçekleşmediğinde; şiddete eğilim, madde bağımlılığı, ihmal ve istismar edilme ya da etme gibi psikopatolojik sorunlara yol açabilmektedir. Bu bakımdan anne-bebek ilişkileri erken çocukluk döneminde sağlıklı geçirilmesi gereken bir süreci oluşturmaktadır. Bu süreçte yaşanabilecek ilişkisel sorunlarda çevresel etmenler etkili olmakta ve çözümünde destek ve danışmanlıkların alınması gerekmektedir (Soysal vd., 2005, 97). Bu konuda katılımcılardan biri güvenli bağlanmanın kendisi için ne anlama geldiğini şu şekilde ifade etmiştir.

“Çocuk sizin kızacağınızı bilse bile onu anlatıyor olması, sizin de ona koşulsuz inanmanız. En temeli bu aslında. Çünkü arada güven duygusu olduktan sonra çocuğun ihtiyaçlarını yarım bıraksanız dahi o çocuk sizin ona güvendiğinizi bildiği için sizin elinizden geleni yaptığınızı düşünecektir. Aynı zamanda çocuğunuz herhangi bir başarısızlıkla karşılaştığında sizin ona güvendiğinizi ve bu konuda elinden geleni yaptığınızı bildiğinizi düşünecektir ve her şeye rağmen aranızdaki güvenli bağlanmanın iletişiminize olumlu yansımaları olacaktır. Ben anne ve bebek arasında güvenli bağlanmanın oluşturulmasından yanayım. Bebeklikten itibaren bebeğim ile aramda güvenli bağ kurmak için araştırdım, okudum, belli kritik dönemlerinin olduğunu gördüm ve dikkat etmeye çalıştım.” (A18, 34 yaşında, Öğretmen).

Günümüzde yaygınlaşan gıda riski söylemleri doğrultusunda, sağlıklı beslenme konusu da annelerin risk algısını arttırmıştır. Organik beslenme ile anneye büyük bir yük yüklenmesinin öncelikli sebeplerinden biri yoğun annelik ideolojisinin etkisi olduğu söylenebilir. Çünkü geçmişte bu kadar kaygı barındırmayan alanlar da günümüz annelerinin dikkat etmesi gereken noktalara dönüşmüş durumdadır. Uzman bilgisinin yaygınlaşmasıyla anneler, organik beslenmeye yönlendirilmekte; hatta sadece organik ürün değil sertifikalı organik ürün pazarlamaları da yapılmaya başlanmaktadır. Gıda riski söylemleri doğrultusunda güvenilir ürün arayışına çıkan annelerin ise belli bir ekonomik sermayeye sahip olması gerekmektedir (Soysal vd., 2015, 72-73). Bu bakımdan her annenin erişemediği bu organik pazar, anneler arasındaki sınıfsal farklılıklar üzerinden çocuk yetiştirmede farklılaşmaların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla bu durum ekonomik sermayesi yeterli olmayan annelerin kendilerini eksik ve yetersiz hissetmelerine yol açmakta ve bebeklerini de sağlıklı besleyemediklerini düşünmelerine neden olmaktadır.

“Kendi anneliğim, annemin anneliği ve anneannemin anneliğini karşılaştırırken; onlar biraz daha rahatlar özellikle beslenme konusunda. Emziği şekere veya reçele bandırıp verirlermiş bebeğe. Ben biraz daha bilimsel yaklaşıyorum, daha çok araştırıyorum.” (A5, 34 yaşında, Öğretmen).

“Ek gıda konusunda farklar var aslında eskiden çocuğa ailenin yediği yemeklerden tattırılarak başlanırmış. Hatta küçükken lokum verirlermiş ya da şekerli su. Bizler ise bilimsel bilgiler ışığında bebeklerden şekeri elimizden geldiğince uzak tutmaya çalışıyoruz. Paketli gıdalar vermemeye çalıştım ve şeker yerine de alternatif olarak elma suyu, dut kurusu, hurma pekmezi gibi besinler kullanmaya çalıştım. Aylarına ve yaşına uygun olarak gelişim basamaklarını takip ederek hem yiyeceklerini hem de yapabileceği etkinlikleri düzenledim. Annem ve anneannem de çocuklarıyla ilgilenmişler ama özellikle genel ihtiyaçlarını gidermişler.” (A3, 28 yaşında, Öğretmen).

“Eskiden yeni doğan bebekle tarlada çalışırlarmış. Anneyi sürekli istemesin acıkmasın diye bir tülbentin içine lokum sarıp verirlermiş ki o tatlı bebeğin belli bir süre sessizce yatmasını acıktıkça onu emerek uyumasını sağlarmış. Bizler şu an şeker bile vermiyoruz çocuklarımıza ama eski zamanlarda doğduğunda bile çekinmeden verilirmiş. Bunların hepsi çaresizliktenmiş bence. Çünkü anneye yüklenen fazla sorumluluk varmış ve geniş aile içinde herkesin kadından bir beklentisi varmış. Kadın ise anne kimliğini ön plana çıkaracak vakti bile bulamazmış.” (A3, 28 yaşında, Öğretmen).

“Çocukları büyütürken de herkes annesinden gördüğü kadar mı yapıyor ne bileyim. Ama şimdiki anneler şeker bile vermiyor ama o bizim zamanımızda öyle değildi. Biz öyle bir şey hiç bilmedik herkes verirdi çocuğuna. Biz ne yersek onu yedirirdik. Öyle öyle büyüdüler. Kendi tarlamızın mahsulü, hayvanların sütü, peyniri, yoğurdu olurdu o zamanlar bizde yoksa komşudan satın alırdık market yoktu bakkal vardı onda da her şey olmazdı şunu mu versem bunu mu yedirmesem diye de çok düşünmedik aslında.” (A6, 72 yaşında, Ev Hanımı).

Kısacası geçmiş kuşak anneleriyle yeni nesil anneler arasında bebek beslenmesi konusundaki farklılık net bir şekilde görülmektedir. Geçmiş kuşak annelerinin en çok zorlandıkları hususun bebeğe uygun yiyecek bulma konusu olduğu söylenebilir. Günümüzde bebeklere yönelik gıda piyasasının oldukça gelişmiş olduğu düşünülürse geçmiş dönem anneleri daha çok bebeklere özel yemeklerden ziyade kendi yediklerinden veya şekerli su, inek sütü gibi sağlıklı olarak nitelendirilebileceğimiz besinlerle bebeklerini besledikleri görülmektedir. Günümüzde ise gerek sosyal medya gerekse yapılan bilimsel çalışmaların etkisiyle bebek beslenmesi bünyesinde risk barındıran bir alana dönüşmüş durumdadır. Dolayısıyla bu durumun yeni nesil annelerle geçmiş kuşak anneler arasındaki en önemli kırılma noktalarından birini oluşturduğu söylenebilir.

Sonuç

Anelik, çocuk sahibi olan kadınların yaşadığı bir deneyim olarak ele alındığında kavramın evrensel bir boyut taşıdığı görülmektedir. Bu bakımdan tüm toplumlar için değerlendirildiğinde annelik, geçmişten günümüze kadar devam edegelen aynı zamanda gelecek kuşaklar için de varlığının devam edeceği görülen bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Her ne kadar anneliğin geçmişten günümüze devamlılığı var olsa da yaşanan topluma ve döneme göre farklı deneyimlerle tecrübe edilmektedir. Toplumsal ve kültürel olarak inşa edilen annelik, her toplumun kendi dinamiğine göre şekil almaktadır. Anelik deneyimleri toplumda yaşanan kültürel, ekonomik, teknolojik vs. değişim ve gelişimlere paralel olarak dönüşmektedir.

Son yıllardaki annelik pratiklerinde meydana gelen farklılaşmalarla birlikte anneliğin kuşaklar arasında geçirdiği değişimi açığa çıkarmaya çalışan bu çalışma, toplumsal değişimin annelik pratikleri üzerindeki etkisini ele almaktadır. Çalışma kapsamında kuşaklar arasında annelik tecrübelerinde en önemli değişimin annelik algısında olduğu söylenebilir. İlk kuşaklarda tamamen doğal ve zorunlu bir süreç olan annelik modern dönemde gönüllü ve tercih edilebilen bir duruma evrilmiş görünmektedir. Geçmiş dönemlerde anne olamayanlar için toplumsal baskı söz konusuyken artık annelerin gönüllü çocuksuzluk isteği kişisel tercih olarak saygı duyulması gereken bir duruma dönüşmüştür. Benzer şekilde Burç (2015), çalışmasında anneliği, çoğu zaman yüceltilen, sosyo-kültürel normları taşıyan ve kutsallık atfedilen bir olgu olmanın yanı sıra kimi zaman da istenmeyen bir durum ve bir engel olarak görüldüğünü ifade eder. Bu aşamada iki kavramdan söz edilmektedir. Birincisi gönülsüz çocuksuzluk (childless) ikincisi gönüllü çocuksuzluk (childfree) kavramlarıdır. Anne olmanın kadının daimi görevi olarak kabul edildiği görüşlere göre gönüllü çocuksuzluk kavramına şüphe ile yaklaşılmakta, gönülsüz çocuksuzluk ise giderilmesi gereken bir sorun olarak görülmektedir. Ancak çalışmada da belirtildiği gibi geçmiş kuşak annelere yönelik bu kavramlar kabul edilememekte iken günümüzde kadınların kendi isteğine göre anne olup olmamalarına saygı duyulmaktadır.

Anelik pratiklerinin değişiminde önemli kırılma noktalarından biri annelerin iş piyasalarına aktör olarak dahil olmalarıdır. Kadınların iş hayatı ve kariyer planlamalarına bakıldığında çocuk sahibi olmadan önce olağan seyrinde ilerlediği görülürken çocuk sahibi olduktan sonra annelik rolünün verdiği sorumlulukların artmasıyla birlikte iş hayatı ile gündelik hayat arasındaki dengenin bozulmaya başladığı görülmektedir. Bu durum Hochschild’ın belirttiği gibi annelerin vardialarını çoğaltarak yüklerinin daha da artırmasına neden olmaktadır. Kılıç (2020) da çalışmasında Türkiye’de çalışma hayatında anneliğin geçirmiş olduğu dönüşümü inceleyerek kadınların, hızla sanayileşme ve kalkınmanın gerekli görüldüğü Cumhuriyet’in ilk yıllarından itibaren ekonomik hayata katılımlarının desteklendiğini ve anneliklerinin yüceltildiğini ifade etmektedir. Dolayısıyla kadınlar, hem çalışma hayatı hem de anneliklerini bir arada yürütürken çeşitli zorluklarla karşılaşmaktadırlar.

Anneliğin tıbbileşmesi, annelik pratiklerinde yaşanan değişimlerden biri olarak ifade edilebilir. Geleneksel annelik deneyimlerine bakıldığında kadınların anneliği doğal olarak algılamaları ve annelik sürecinde yaşanabilecek

her türlü risk ve problemleri kabullenmeleri, anneliği daha kolay yaşanabilir hale getirmekteydi. Ancak çalışma esnasında yapılan görüşmelerden de anlaşıldığı gibi günümüz dünyasında tıbbileşmenin modern anneliğin bir uzantısı haline geldiği görülmektedir. Anneliğin tıbbileşmesi ile evde yapılan doğumlar hastane ortamına taşınmıştır. Ayrıca geçmiş dönemler için imkânsız olan bebeğin henüz doğmadan önce görüntülenmesi ve cinsiyetinin öğrenilmesi günümüz anneleri için normalleşmiştir. Artık modern anneler için bebek doğmadan ‘gebelik izlemi’, bebek doğduktan sonra ise ‘bebek izlemi’ adı altında doktor gözetiminde geçirilen uzun bir süreç söz konusudur. Bu bakımdan annenin duygu ve davranışlarının bilimselleşmesi ile annelerin çocuklarına karşı tutum ve davranışlarında takip edecekleri normlar sağlıklı bağlantılı hale gelmiş ve aynı zamanda sağlığın etik bir değer kazanmasını beraberinde getirmiştir. Benzer şekilde Sadıkoğlu (2020) çalışmasında toplumda kadınların annelikle ilgili beklenti ve deneyimlerin otoriter tıbbi-psiko-sosyal bilimsel bilgi tarafından şekillendiğini belirtmektedir. Ona göre uzman bilgi ve görüşlerinin etkilediği risk argümanları, anneliğin farklı şekillerde deneyimlenmesini ve anneliğe atfedilen farklı anlamların oluşmasını sağlamıştır.

Toplumda yaşanan teknolojik gelişmelerle birlikte anneliğin dijitalleşme ile ilişkisi ele alındığında anneliğin sosyal medyada yoğun olarak yaşandığı görülmüştür. Günümüz anneleri, gösterişçi annelik modeline geçiş yapmakla birlikte “ideal annelik” modeli ortaya koymaya çalışmışlardır. Bu sayede anneler birbirlerini hem olumlu hem de olumsuz olarak etkileyebilmektedir. Yapılan çalışmada da kadınların annelik konusunda her birinin kendini ‘iyi anne’ olarak tanımladığı, bunu yaparken de çocuklarının ihtiyaçlarını karşılama konusunda yeterli olup olmadıklarını sorguladıkları görülmüştür. Bu durum geçmiş dönem annelerde rastlanmamakta ancak üçüncü kuşak annelerin annelik tecrübelerini bütünüyle şekillendirmektedir. Başka bir ifadeyle geçmiş kuşak annelerde doğal annelik ideolojisi hakimken günümüz annelerinde yoğun annelik ideolojisine göre bir annelik formunun çizildiği görülmektedir. Benzer şekilde Meşe (2014), içinde bulunduğumuz yüzyılı “anneliğin idealize edilmiş yüzyılı” olarak ifade etmektedir. Annelerin çocuk yetiştirmeleriyle ilgili tavsiyeleri aşan nitelikte yönlendirmelerle karşı karşıya kaldığını belirterek bu durumun anneler üzerinde yetersizlik hissi oluşturduğunu ifade etmektedir. Aynı şekilde Butler’a (2010) göre, çağdaş dünyada yaşanan değişim ve dönüşümler aracılığıyla yoğun annelik ideolojisi, kadınları “insanüstü” olmaya teşvik etmektedir.

Risk toplumu kavramı annelik pratiklerindeki değişimde önemli bir kırılma noktasıdır. Hamilelik ve doğum sürecinde sağlığı tehdit edecek ortamlardan uzak durmak, anne ile çocuk arasında güvenli bağlanma ve çocuğun beslenmesi, teknolojiyi kontrollü kullanmak ve kent ortamının tekin olmadığı düşüncesi ile çocuk için güvenli yaşam alanı seçimi yapmak ailelerin risk toplumuna karşı aldığı önlemler arasında sayılabilmektedir.

Sonuç olarak annelik deneyimi, sosyo-kültürel yaşamın içinden beslenen ve kuşaklar arası aktarımla birlikte yeniden anlamlandırılan bir süreci ifade etmektedir. Kendisini çevreleyen sosyo-kültürel yapıdan etkilenen annelik tecrübeleri zamana göre de farklılık göstermektedir. Araştırma bağlamında modernitenin aile yapısını dönüştürmesine bağlı olarak yaşanan değişim, bireyselleşen toplumda değişen annelik algısı, toplumsal cinsiyet algısındaki değişim, küreselleşme ve teknolojik gelişmeler, kuşaklar arası anneliğin dönüşümünde temel izlekler olarak karşımızda durmaktadır.

Kaynakça

- Aktaş, Gül. “Günümüz Toplumlarında Anneliğin Değişen Biçimlerini Sosyal Medya Kullanıcıları Üzerinden Değerlendirmek”. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 36/2, (2019), 253-271. <https://doi.org/10.32600/huefd.441402>
- Aktaş, Gül - Özden, Merve. “Sosyo-Kültürel Değişim Sürecinde Kuşaklararası Anneliğin Dönüşümü: Denizli İli Örneği”. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 51, (2020), 96- 120.
- Badinter, Elisabeth. (2011). *Kadınlık mı? Annelik mi?* çev. Ayşen Ekmekçi. İstanbul: İletişim Yayınları, 2011.
- Bayer, Ali. “Değişen Toplumsal Yapıda Aile”. *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4/8, (2013), 101-129.
- Beck, Ulrich. *Risk Toplumu: Başka Bir Modernliğe Doğru*. çev. K. Özdoğan- Bülent Doğan. İstanbul: İthaki Yayınları, 2011.
- Birns, Beverly- Hay, Dale F. (ed.) *The Different Faces of Motherhood*, New York: Plenum Press, 1988.
- Bozkurt, Aslıhan. *Annelik Deneyimleri Üzerine Nitel Bir Araştırma*, Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Brown, Solveig. “Intensive Mothering as an Adaptive Response to Our Cultural Environment”. *Intensive Mothering: The Cultural Contradictions of Modern Motherhood*, ed. Ennis, Linda Rose, Canada: Demeter Press, 2014.
- Burç, Pınar Ezgi. “Popüler Kültür ve Annelik: Anneliğin Farklı Görünümleri”. *Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E-Dergisi*, (2015), 1-15.
- Chaves, Sara Santos - De Sousa Bastos, Ana Cecilia. “Motherhood Across Three Generations of Brazilian Mothers: What Has Changed?”, *Journal of Integrated Social Sciences*, 3/1, (2013), 67-84.
- Chodorow Nancy. *Anneliğin Yeniden Üretimi (Psikanaliz ve Toplumsal Cinsiyetin Sosyolojisi)*. çev. Damla Tanal Tatar. Phoenix yayınları. 2021.
- Creswell, John W.- Creswell, J. David. *Research Design Qualitative, Quantitative and Mixed Method Approaches*. Los Angeles: SAGE Publications, 2018.
- Debord, Guy. *Gösteri Toplumu*. çev. Ayşen Ekmekçi – Okşan Taşkent, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1996.
- Erdoğan, Türkan. “Nancy Chodorow’un Düşüncesinde Toplumsal Cinsiyet Organizasyonunun Merkezi Unsuru Olarak Annelik” *Aile ve Toplum Dergisi*, 4/14, (2008).
- Ezgin Ağıllı, Sibel. *İktidar Alanlarının Kesişiminde ve İlişkiselliğinde Annelik Algı ve Pratikleri: Blogger Anne(lik)Ler*. Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2017.
- Furedi, Frank. *Korku Kültürü-Risk Almamanın Riskleri-*. çev. Barış Yıldırım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2001.
- Geçer, Harun - Çelik, Celaleddin. “Kadının Çalışma Hayatına Girmesiyle Oluşan Aile İçi Roller Sistemindeki Değişim ve Din İlişkisi (Niğde Örneği)”, *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6/12, (2017), 1-30.
- Gülmez, Melis Pınar. *Yeni Annelik Rollerinin Sosyal Medyada İnşası*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2021.
- Güneş, Adem. *Annelik Sanatı*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2019.
- Gürçayır Teke, Selcan. “Dönüşen Anneliğe Yönelik Netnografik Bir Analiz: Blogger Anneler”, *Millî Folklor*, 26/103, (2014), 32-47.
- Gürhan, Nazife. “Toplumsal Değişme ve Yemek Kültürü Üzerine Sosyolojik Bir Çözümleme: Mardin Örneği”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10/54, (2017), 561-570.
- Hays, Sharon. *The Cultural Contradictions of Motherhood*. New Haven, CT: Yale University Press, 1996.
- Hochschild, Arlie Russell- Machung, Anne. *The Second Shift, Working Families and Revolution at Home*. London: Penguin Books, 1989.
- Işık, Sefer Yetkin. “Küresel Kültürel Değişim ve “Yeni” Annelik: Ankara Kâmil Ocak Mahallesi Örneği”, *Bartın Üniversitesi Antropoloji Bölümü Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 15/50, (2015), 48-75.
- Karaymirza, Eda. *Kuşaktan Kuşağa Annelik: Gaziantep Örneği*. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi, Göç Enstitüsü, Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Kılıç, Eda. *Çalışma Hayatında Anneliğin Dönüşümü: Bursa Ölçeğinde Çalışan Anneler Üzerine Bir Uygulama Araştırması*. Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2020.
- Lecaj, Fjolla. *Yeni Nesil Annelik ve Yeni Medya İlişkisi Blogger Anneler Örneği*, Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Marshall, Gordon. *Sosyoloji Sözlüğü*. çev. Osman Akınhay – Derya Kömürcü, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 1999.
- Meşe, İlknur. “Bir Sorunsal Olarak Popüler Yayınlarda “İdeal Annelik” Kurgusu” *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, Sayı 41, (2014).
- Miller, Tina. *Annelik Duygusu: Mitler ve Deneyimler*, çev. Gül Tunçer, İstanbul: İletişim Yayınları, 2010.
- Neuman, W. Lawrence. *Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nitel ve Nicel Yaklaşımlar 1-2*, çev. Özlem Akkaya, Ankara: Siyasal Kitabevi, 2022.
- Özcan Elçi, Dicle. *Anneliğin Toplumsal İnşası ve Anne Ol(a)mayan Kadınlar*. Mersin: Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora

Tezi, 2020.

- Sadıkoğlu, Zehra Zeynep. *Yoğun Annelik Algısı: Annelerin Perspektifinden Çağdaş Ebeveynlik Kültürü*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2020.
- Sarıççek, Aybeniz. *Toplumsal Değişim ve Kuşaklararası İlişkiler (Kayseri Örneği)*, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Sarıtaş, Süheyla- Bozkurt, Aslıhan. “Annelik Deneyimleri Üzerine Nitel Bir Araştırma”, *International Journal of Humanities and Research*, 4/4, (2020), 40-47.
- Smart, Carol. “Deconstructing Motherhood”. *Good Enough Mothering?: Feminist Perspectives on Lone Mothering*, ed. Elizabeth Bortolaia Silva. 37-57, London, Newyork: Routledge, 1996.
- Soysal, A. Şebnem. vd. “Bebeklik Dönemindeki Bağlanma Sürecine Genel Bir Bakış”. *Klinik Psikiyatri*, 8/2, (2005), 88-99.
- Timurturkan, Meral. “Ebeveynlik ve Dijital Medya: Anneliğe İlişkin Yaratılan Yeni Temsiller ve Dayanışma Örüntüleri”, *Mediterranean Journal of Humanities*, IX/I, (2019), 315- 333. **Doi:**10.13114/MJH.2019.466.
- Tonay, Güllü. *Çalışan Kadınların Annelik Tecrübeleri Üzerine Sosyolojik Bir Çalışma*, Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Ulanowsky, Carole Elizabeth. *Women As Mothers: Changing Role Perceptions An İntergenerational Study*. Phd Thesis, The Open University. 2009.
- Welldon, Estela V. *Anne: Melek mi, Yosma mı? Anneliğin İdealleştirilmesi ve Alçaltılması*, çev. Can Kurultay – Semra Kunt, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2001.
- Yaşar Ekici, Fatma. “Türk Aile Yapısının Değişim ve Dönüşümü ve Bu Değişim ve Dönüşüme Etki Eden Unsurların Değerlendirilmesi”. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 30, (2014), 209-224. <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS2594>
- Yıldırım, Ali - Şimşek Hasan. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları, 2016.
- Yıldız, Aşkın. “İnternet Çağında Gösteri Toplumu ve Popüler Annelik”, *İnşa*, 1, (2023), 98-115. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10466542>
- Zeybekoğlu Akbaş, Özge - Dursun, Cansu. “Toplumsal Değişme Sürecinde Annelik Serüveni: Genç Annelikten Geç Anneliğe Geçiş”, *Akademik Hassasiyetler*, 9/20, (2022), 107-128.

Extented Abstract

Motherhood, in addition to being a phenomenon that has existed since the dawn, carries an identity value that women gain with the birth of a baby. Motherhood is an experience of women who have children. The fact that motherhood is seen by many as a purely biological condition further complicates women's experiences. Motherhood is not only an individual experience, but is also experienced on the axis of the socio-cultural structure. For this reason, motherhood is expressed with diverse and changing meanings in all societies. Thus, it can be said that different motherhood models have emerged (Sarıtaş and Bozkurt, 2020: 40). Motherhood continues to undergo transformation, to be influenced by the changes occurring in the social field with the reflections of popular culture. In this regard, the fact that both the content and appearance of motherhood are changing day by day also causes changes in motherhood practices (Burç, 2015: 3).

Phenomenological design, one of the qualitative research methods, was used as the research design in the study. Comprehensive interviews, which are frequently used in qualitative research methods, were used as the data collection technique in the study. Comprehensive interviews were conducted through a semi-structured questionnaire, with the consent of the participants; afterward, the data were transferred to the computer environment and deciphered. The research findings were categorized using the thematic analysis method. The population of this research consists of mothers from different generations who lived in Konya and became mothers in different periods. The sample consists of 20 mothers between the ages of 25-72 from different generations and professions who have been mothers in different periods in Konya. While 10 of these mothers represent the mothers of today, 10 mothers are their mothers and represent the mothers of the past generation. Purposive and snowball sampling techniques were used together in the sample selection.

Within the scope of the study, it can be said that the most significant shift in motherhood experiences between generations is the perception of motherhood. Motherhood, which was a completely biological and compulsory process in the first generations, seems to have evolved into a voluntary and self-determined situation in the modern period. While in the past there was social pressure for those who could not become mothers, mothers' desire for voluntary childlessness has turned into a situation that should be respected as a personal choice.

One of the important breaking points in the change of motherhood practices is the involvement of mothers as actors in the labor markets. When we look at women's business life and career planning, it is seen that while they progressed in their usual course before having children, after having children, the balance between business life and daily life begins to deteriorate with the increase in the responsibilities of the motherhood role. As Hochschild stated, this situation causes mothers to increase their workload by increasing their shifts.

The medicalization of motherhood can be expressed as one of the changes in motherhood practices. When we look at traditional motherhood experiences, women's perception of motherhood as natural and their acceptance of all kinds of risks and problems that may occur during the maternity process made motherhood easier to experience. However, as understood from the interviews conducted during the study, it is seen that medicalization has become an extension of modern motherhood in today's world. With the medicalization of motherhood, home births have moved to the hospital environment. In addition, imaging the baby and learning its gender before it is born, which was impossible for previous periods, has become normal for today's mothers. Now, for modern mothers, there is a long process under the supervision of a doctor under the name of 'pregnancy monitoring' before the baby is born and 'baby monitoring' after the baby is born.

Considering the relationship between motherhood and digitalization with the technological developments in the society, it has been seen that motherhood is experienced profoundly on social media. Today's mothers have tried to present an "ideal motherhood" model as well as transitioning to an ostentatious motherhood model. Thus, mothers can influence each other both positively and negatively. In the study, it was observed that each of the women defined herself as a 'good mother' in terms of motherhood, and while doing this, they questioned whether they were sufficient to meet the needs of their children. This situation is not encountered in mothers of past generations, however it completely shapes the motherhood experiences of third-generation mothers. In other words, while the ideology of natural motherhood prevails in mothers of the past generation, it is seen that a form of motherhood is drawn according to the intense motherhood ideology in today's mothers.

The concept of risk society is an important breaking point in the change in motherhood practices. Staying away from health-threatening environments during pregnancy and childbirth, secure attachment between mother and child and feeding the child, using technology in a controlled manner, and choosing a safe living space for the child with

the idea that the urban environment is unsafe can be counted among the precautions taken by families against the risk society.

Correspondingly, the experience of motherhood refers to a process that is nourished by socio-cultural life and reinterpreted with intergenerational transfer. Motherhood experiences affected by the surrounding socio-cultural structure also vary over time. In the context of the research, the change experienced due to the transformation of the family structure by modernity, the changing perception of motherhood in an individualistic society, the change in the perception of gender, globalization, and technological developments stand out as the main themes in the transformation of intergenerational motherhood.